

Péczei Anna:¹ Válságban az INF-szerződés – Technikai dilemmák

Vezetői összefoglaló

- az 1987-es INF-szerződés 2014 nyarán történelmi mélypontra került annak köszönhetően, hogy az Egyesült Államok hivatalosan is megvádolta Oroszországot azzal, hogy megszegi a szerződésben foglalt rendelkezéseket
- Moszkva szintén komoly vádakkal illette az Egyesült Államokat az INF betartásával kapcsolatban
- technikai szempontból több orosz fegyverrendszer is felmerült, mint a szerződészegés lehetséges forrása
- a kölcsönösen megfogalmazott vádak ugyan mindkét oldalon felvetették a szerződés elhagyásának lehetőségét, a krízis ugyanakkor arra is lehetőséget ad, hogy a szerződést modernizálják a felek, és még hatékonyabbá tegyék azáltal, hogy a korábbi tisztázatlan kérdéseket megoldják, és új fegyverrendszerekre kiterjesztik az INF hatályát

A Közép- és Rövidebb Hatótávolságú Rakéták Megszüntetéséről Szóló Szerződés (Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of Their Intermediate-Range and Shorter-Range Missiles, vagy más néven Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty – INF) történelmi jelentőségű megállapodás volt az Egyesült Államok és a Szovjetunió között. A szerződés kivonta a legveszélyesebb fegyverrendszereket az európai hadszínterről, átláthatóságot és úttörő verifikációs mechanizmusokat hívott életre, miközben enyhítette a Washington és Moszkva közötti bizalmatlanságot és csökkentette a félreértésekből adódó nem kívánt eszkaláció veszélyeit is. 2014 nyarán ugyanakkor az Egyesült Államok hivatalosan is megvádolta Oroszországot azzal, hogy megszegi a szerződést, és Moszkva is komoly aggályokat fogalmazott meg több amerikai fegyverrendszerrel szemben.

Jelen tanulmány bemutatja az amerikai és orosz oldalon felmerült kölcsönös vádakot, és azok technikai hátterét, illetve részletesen megvizsgálja, hogy ezek az aggodalmak mennyiben szolgáltatnak valós alapot egy szerződészegéshez. Mivel az Egyesült Államok nem nevezte meg hivatalosan, hogy Oroszország milyen fegyverrendszerrel sértette meg a szerződést, az elmúlt évek során szakértői körökben négy elmélet is született erre vonatkozóan: az RS-26 (Rubezs) ballisztikus rakéta, az R-500 (Iszkander-K) robotrepülőgép, egy tengeri indítású robotrepülőgép nem megfelelő tesztkilövése, és egy teljesen új szárazföldi indítású robotrepülőgép fejlesztése. Ezzel ellentétben Moszkva elég konkrét vádakot fogalmazott meg az Egyesült Államokkal szemben, azt állítva, hogy bizonyos amerikai ballisztikus célrakéták, felfegyverzett pilóta nélküli repülőgépek, és az Aegis Szárazföldi Telepítésű Rakétavédelmi Rendszer is szerződészegésnek minősül. A tanulmány alapvetően ezeket a kérdéseket járja körül, és konkrét javaslatokkal zárul arra vonatkozóan, hogy miként lehetne a jelenlegi válságot kezelni, és hogyan lehetne arra használni, hogy a szerződés hatályát kibővítve, és egyes elavult paragrafusokat modernizálva egy még hatékonyabb fegyverzetkorlátozási rezsimit kapjanak a felek.

Az INF-szerződés történeti jelentősége

Az 1987-ben Ronald Reagan amerikai elnök és Mihail Gorbacsov szovjet főtitkár által az Egyesült Államok és a Szovjetunió között létrejött megállapodás történelmi jelentőségű volt. Az INF-szerződés több szempontból is mérföldkövet jelentett a nukleáris fegyverzetkorlátozás történetében: egyrészt azért, mert maradéktalanuk felszámolt egy teljes

¹ Péczei Anna, PhD: a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóközpontjának tudományos munkatársa és a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézeténél egyetemi tanársegéd. E-mail: Peczei.Anna@uni-nke.hu

fegyverkategóriát (az 500 és 5500 km közötti szárazföldi indítású ballisztikus rakétákat és robotrepülőgépeket),² másrészt pedig azért, mert példa nélküli verifikációs mechanizmusokat hívott életre. Az INF-szerződés keretében az Egyesült Államok és a Szovjetunió együttesen 2692 rövid-, közepes- és közép-hatótávolságú³ ballisztikus rakétát és robotrepülőgépet semmisített meg.⁴

Habár a szerződés pozitívan hatott mind az amerikai, mind a szovjet nemzetbiztonságra, az elmúlt pár év folyamán mégis komoly aggályok merültek fel az INF betartásával és jövőjével kapcsolatban. E tekintetben a legfontosabb mérőföldkő az Egyesült Államok Külügyminisztériuma által kiadott 2014-es jelentés (*Compliance Report*) volt, mely a Kongresszus számára lajstromba vette a fegyverzetkorlátozási megállapodásokat, és megvizsgálta, hogy az azokban megfogalmazott korlátozásokat maradéktalanul betartják-e a részes államok. A Külügyminisztérium 2014. július 31-én kiadott jelentése egyértelműen kijelentette, hogy „az Orosz Föderáció megszegi az INF-szerződésben foglalt kötelezettségeit arra vonatkozóan, hogy nem birtokol, fejleszt, vagy tesztel 500 és 5500 km hatótávolság közötti szárazföldi indítású robotrepülőgépeket (GLCM), illetve nem birtokol és fejleszt ezekhez szükséges indító-berendezéseket.”⁵

Az orosz szerződésszegéssel kapcsolatos amerikai aggályok több évre nyúlnak vissza. Habár a Külügyminisztérium 2014-es jelentése egy szárazföldi indítású robotrepülőgépre (*ground-launched cruise missile – GLCM*) tett utalást, ma sincs pontos információ arra vonatkozóan, hogy konkrétan melyik orosz rendszer ütközik a szerződés rendelkezéseibe, milyen típusú szerződésszegésről van szó, és mindez mikor történt. Ennek köszönhetően az elmúlt években számos elmélet látott napvilágot, melyek közül a két legelterjedtebb feltételezés az RS-26 (Rubezs) „közép-hatótávolságú ICBM”⁶ és az R-500 (Iszkander-K) robotrepülőgép.⁷ Ezek mellett egy harmadik lehetséges forgatókönyv pusztán egy technikai szerződésszegést feltételez: az orosz nukleáris fegyverrendszerek egyik jeles szakértője, Pavel Podvig úgy érvelt, hogy az amerikai aggályok gyökere egy tengeri indítású robotrepülőgép (*sea-launched cruise missile – SLCM*) – például az SS-N-21 – tesztelése lehetett. Az INF-szerződés ugyanis engedi a közép-hatótávolságú tengeri indítású robotrepülőgépek fejlesztését és birtoklását, ezek tesztelése ugyanakkor csak olyan „rögzített szárazföldi telepítésű indító-berendezésekből történhet, melyeknek kizárólagos célja a tesztelés, és melyek egyértelműen elkülöníthetők a GLCM indító-berendezésektől.” Ha ugyanakkor Oroszország egy közép-hatótávolságú tengeri indítású robotrepülőgépet nem ilyen indító-berendezésből tesztelt volna, akkor az egy technikai szerződésszegésnek minősülne. Ezt az elméletet az elmúlt pár hónapban gyakran lehetett hallani, és egy 2014. áprilisi és egy 2015. októberi kongresszusi meghallgatáson is előkerült, miután Oroszország bevetette Szíriában az új Kalibr-NK tengeri indítású robotrepülőgépét. De a szíriai fejlemények ellenére, ez az elmélet mégis sántít, hiszen nem illeszkedik az INF-szerződéssel kapcsolatos aggodalmak megjelenésének időrendjébe, és amerikai hivatalnokok több ízben közölték, hogy aggodalmaiknak nem egy technikai szerződésszegés a gyökere, hanem egy szárazföldi indítású robotrepülőgép tesztelése.⁸

A korábban említett két rendszerrel kapcsolatban mind az Obama-adminisztráció, mind pedig a szakértők többsége az R-500 robotrepülőgépre fókuszált, melynek bizonyítása valószínűleg könnyebb, mint bármelyik másik elméleté. A szárazföldi indítású R-500 (Iszkander-K) robotrepülőgép hivatalos hatótávolsága 500 km. Oroszország azonban – vélhetően – több sikeres tesztkilövést hajtott végre 500 km hatótávolság felett is,⁹ és a rendszert hamarosan hadrendbe

² Az angol „*cruise missile*” kifejezést, a magyar szaknyelv robotrepülőgépnek fordítja, de a köznyelvben gyakran használják – hibásan – a cirkáló rakéta kifejezést is ennek a fegyverkategóriának a megnevezésére.

³ Habár a nemzetközi szakirodalom nem egységes a különböző kategóriákat illetően, de általában nagy/interkontinentális hatótávolságú (vagy hadászati) fegyverrendszerekről beszélünk 5500 km felett, közép-hatótávolságú fegyverrendszerekről 2400-5500 km között, közepes hatótávolságú fegyverrendszerekről 800-2400 km között és rövid hatótávolságú fegyverrendszerekről 800 km alatt.

⁴ Daryl KIMBALL, Tom COLLINA: *The Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty at a Glance*, [online], 2014. 05. 23. Forrás: Arms Control Association Fact Sheets & Briefs [2016. 01. 02.]

⁵ U.S. Department of State: *Adherence to and Compliance With Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments*, [online], 2014. 07. 31., 8. o. Forrás: State.gov [2016. 01. 02.]

⁶ A „közép-hatótávolságú ICBM” elnevezés Jeffery Lewistől származik, aki ezzel a paradox megfogalmazással kívánt utalni arra, hogy az RS-26 ballisztikus rakéta hivatalosan ICBM-ként lett definiálva Oroszország által, ennek elsődleges célja ugyanakkor – a jelek szerint – közép-hatótávolságon belül található célpontok elérése.

⁷ Jeffrey LEWIS: *Russia and the INF Treaty*, [online], 2014. 04. 28. Forrás: Arms Control Wonk [2016. 01. 02.]

⁸ Amy F. WOOLF: *Russian Compliance with the Intermediate Range Nuclear Forces (INF) Treaty: Background and Issues for Congress*, [online], 2015. 10. 13. Forrás: Congressional Research Service [2016. 01. 02.]

⁹ Egy Kreml közeli forrás szerint 2014 októberében az R-500 robotrepülőgép tesztkilövése 2600 km hatótávolságon történt, ami már egyértelműen az INF-szerződés hatályába esik.

Stratégiai Védelmi Kutatóközpont

ELEMZÉSEK 2016/1.

állítják, ami azt jelenti, hogy viszonylag kevés idő áll rendelkezésre az ügy tisztázására. Egy 2007-es Pravda cikk és egy 2014-es IISS elemzés szerint ezekkel az R-500 robotrepülőgépekkel Moszkva képes lenne „bármilyen rakétavédelmi rendszer megsemmisítésére, beleértve a legújabb rakétavédelmi rendszereket is.”¹⁰ Éppen ezért úgy tűnik, hogy „egy robotrepülőgép integrálása az Iszkander rendszerbe Oroszország egyik katonai ellenlépése a NATO rakétavédelmi kezdeményezésével szemben.”¹¹

Áttérve a másik problémás rendszerre, az amerikai Külügy 2014-es jelentése értelmében ugyan nem az RS-26 volt az oka annak, hogy az Obama-adminisztráció nyíltan megvádolta Oroszországot (hiszen ez nem robotrepülőgép, hanem ballisztikus rakéta), de mégis érdemes azért erre az elméletre is vetni egy pillantást. Az RS-26 ballisztikus rakéta vélhetően az RS-24 Jarsz ICBM-nek – vagy NATO terminológiában az SS-27 Mod 2-nek – egy modernizált (és rövidebb hatótávolságú) kétfázisú változata, melynek fejlesztése és tesztelése 2011-2015 között zajlott Oroszországban.¹² Ennek a feltételezett szerződészegésnek a bizonyítása azonban jóval problémásabb, mivel az RS-26 első sikeres tesztkilövésére 2012 májusában került sor, 5800 km hatótávolságon. Ennek megfelelően az RS-26 ballisztikus rakétát a hadászati nukleáris támadó fegyverekre vonatkozó 2010-es Új START-szerződés keretei között Oroszország ICBM-ként elszámolja. A problémát ugyanakkor az jelenti, hogy az első sikeres tesztkilövést követően a soron következő három tesztkilövés alkalmával Oroszország 2000 km körüli hatótávolságon tesztelte a rendszert, ami arra enged következtetni, hogy az RS-26-ot elsődlegesen az INF hatálya alá eső hatótávolságon belüli célpontok – többek között Európa – ellen fejlesztették ki.¹³ Ennek megfelelően ez hosszú távon jóval több problémát okozhat, mint az R-500 robotrepülőgép, hiszen az RS-26 ballisztikus rakéta több nukleáris robbanófej hordozására képes, és a megfelelő bázisokra telepítve elérheti a nyugat-európai fővárosokat – azaz pont olyan fegyverrendszer, mint amivel szemben az INF-szerződést életre hívták az 1980-as években. Amennyiben tehát egy válság bontakozna ki Moszkvával a kelet-európai régióban, ez a képesség közvetlen fenyegetéssel bírna a nyugat-európai NATO erőkre nézve, és fontos zsarolási potenciált jelenthet Oroszország számára, megnövelve Moszkva manőverezési képességét a szövetség keleti határain.¹⁴ Habár fontos megjegyezni, hogy míg az Iszkander rendszerek telepítésének nagy része Oroszország Európával határos régióira koncentráldott, addig az RS-26 ballisztikus rakéták hadrendbe állítása (kisebb csúszások után) vélhetően 2016 első felében kezdődik majd, és a szibériai Irkutszkban kerül majd először telepítésre a rendszer, ami egyértelműen jelzi, hogy az RS-26-ot Oroszország nem csak a NATO-val szemben fejleszti, hanem Kína növekvő rakéta arzenáljának ellensúlyozására is.¹⁵

Az imént taglalt három elmélet mellett egy potenciális negyedik forgatókönyv – ami jelen állás szerint a legvalószínűbb forrása a 2014-es Külügyes jelentésnek – arra épül, hogy az INF szerződészegés valódi alapja egy teljesen új szárazföldi indítású robotrepülőgép volt.¹⁶ Ezt a rendszert a Külügy állítása szerint Oroszország már kifejlesztette és sikeresen tesztelte, viszont még nem állította hadrendbe.

A számos megalapozottnak tűnő elmélet ellenére ez idáig Oroszország nem ismerte el az INF-szerződés megsértését, és egyelőre nem mutat hajlandóságot arra, hogy megvitassa az amerikai aggályokat. Sőt, Moszkva is előhozakodott saját vádjával, és azt állítja, hogy maga az Egyesült Államok is megsérti az INF-szerződést három területen: „bizonyos amerikai ballisztikus célrakéták, [...] felfegyverzett pilóta nélküli repülőgépek, [...] és az Aegis Szárazföldi Telepítésű Rakétavédelmi Rendszer által, mely képes Tomahawk robotrepülőgépek indítására is.”¹⁷ Ezekre a vádakra adott válaszként Brian P. McKeon, helyettes védelmi államtitkár elmondta, hogy az Egyesült Államok a célrakétákat kizárólag

Yuri FEDOROV: [A Looming Crisis of the Intermediate-Range Nuclear Force Treaty: Sources and Consequences](#), [online], 2015. 08. 07. Forrás: Institute of International Relations Prague [2016. 01. 02.]

¹⁰ Alexander TIMOSHIK: [New Russian missile R-500 to destroy any US defense system](#), [online], 2007. 05. 30. Forrás: Pravda [2016. 01. 02.]

¹¹ Douglas BARRIE, Henry BOYD: [Russian cruise missile goes off-range](#), [online], 2014. 07. 21. Forrás: IISS Military Balance Blog [2016. 01. 02.]

¹² LEWIS: *Russia and the INF Treaty*, i. m.

¹³ FEDOROV: i. m.

¹⁴ Jeffrey LEWIS: [The Problem With Russia's Missiles](#), [online], 2014. 07. 29. Forrás: Foreign Policy Magazine [2016. 01. 02.]

¹⁵ BARRIE, BOYD: i. m.

¹⁶ Ezt a szerző által 2015 decemberében Washington, DC-ben folytatott nem hivatalos interjúk és az alábbi elemzés is alátámasztja:

Hans M. KRISTENSEN: [Kalibr: Savior of INF Treaty?](#), [online], 2015. 12. 14. Forrás: Federation of American Scientists – Strategic Security Blog [2016. 01. 02.]

¹⁷ Brian P. MCKEON: [Statement of Honorable Brian P. McKeon, Principal Deputy Under Secretary of Defense for Policy before the House Committee on Armed Services, Subcommittee on Strategic Forces and Committee on Foreign Affairs, Subcommittee on Terrorism, Nonproliferation, and Trade](#), [online], 2014. 12. 10. Forrás: House.gov [2016. 01. 02.]

a rakétavédelmi rendszerekkel kapcsolatos kutatási és fejlesztési célokra használja, és nem a szerződés hatálya alá eső támadó rakéták fejlesztésére. A fedélzeti rakétákkal felfegyverzett pilóta nélküli repülőeszközök kapcsán arra hivatkozott, hogy mivel ezek visszahívható és többször felhasználható rendszerek, nem esnek az INF hatálya alá. Az Aegis Szárazföldi Telepítésű Rakétavédelmi Rendszer esetében pedig azt állította, hogy az SM-3 elfogórakéták indítóberendezései nem egyeznek meg a tengeri indítású Tomahawk robotrepülőgépekhez használt Mk-41-es függőleges indító-berendezéssel. Hozzátette továbbá, hogy az „*Aegis Szárazföldi Telepítésű Rakétavédelmi Rendszer csak védelmi célra szánt elfogórakéták indítására képes, úgymint az SM-3-as. A rendszer képtelen robotrepülőgépek indítására.*”¹⁸

Habár az amerikai és orosz vádak azt követően lettek hivatalosan megfogalmazva, hogy a két ország kapcsolata történelmi mélypontra került, többen úgy vélik, hogy a Külügy 2014-es jelentése nem az ukrán válságról szól, és az elhidegült amerikai-orosz kapcsolatoknak semmi köze ehhez – az amerikai Külügyminisztérium ugyanis már évek óta gyűjti a bizonyítékot az orosz szerződésszegéssel kapcsolatban. Az ugyanakkor biztos, hogy az időzítés akár kötődik az ukrán válság nyomán megromlott kapcsolatokhoz, akár ettől független, Oroszország döntése a helyzet kezeléséről mindenképp komoly befolyással lesz majd a nukleáris fegyverzetkorlátozás jövőjére nézve.

A szerződés megsértésével kapcsolatos aggodalmak története

Az Egyesült Államok gyanúja miszerint Oroszország megsérti az INF-szerződést egészen 2007-ig nyúlik vissza, az R-500 robotrepülőgép első sikeres tesztkilövéséig. Washington ugyanakkor úgy döntött, hogy 2014 nyaráig vár azzal, hogy hivatalosan megvádolja Oroszországot az INF-szerződés megsértésével. Számos elmélet van arra vonatkozóan, hogy miért várt ennyi ideig az Egyesült Államok. A lehetséges magyarázatok között szerepel, hogy az orosz modernizációs törekvések előrehaladtáról és az új rendszerek pontos paramétereiről nehéz megbízható információt gyűjteni; az amerikai igény, hogy mielőtt nyilvánosságra hozzák a szerződésszegést megkérdőjelezhetetlen bizonyítékkal rendelkezzenek; az Obama-adminisztráció félelme, hogy az INF-szerződéssel kapcsolatos aggályok nyilvánosságra hozatala alááshatta volna az Új START-szerződés aláírását és kongresszusi ratifikációját; az orosz együttműködés fontossága más területeken (úgymint például az iráni nukleáris tárgyalásokban); és a remény, hogy az egész ügyet el lehet majd simítani a megszokott diplomáciai csatornákon keresztül, a nyilvánosság tudta nélkül.

Általában véve elég gyakori, hogy kérdőjelek merülnek fel egy-egy szerződés betartásával kapcsolatban, és az amerikai-orosz fegyverzetkorlátozási megállapodások is túl vannak már számos ilyen vitán. Az esetek többsége azonban elsősorban technikai jellegű volt, és az aggályokat vagy szakértők oszlatták el a színpalak mögött (a nyilvánosság teljes kihagyásával); vagy pedig amennyiben a szerződésszegés nem volt olyan jelentős, a felek egyszerűen megvárták, hogy a probléma elévüljön.¹⁹ Ebben az esetben ugyanakkor az Egyesült Államok úgy döntött, hogy a Külügyminisztériumot használja arra, hogy hivatalosan megvádolja Oroszországot az INF megsértésével. Mindebből több dolog is következik: először is az Egyesült Államoknak sikerült elég információt gyűjtenie ahhoz, hogy konfrontálódjon Oroszországgal; másrészt az adminisztráció arra a következtetésre jutott, hogy az ügyet nem lehet csendben kezelni és szükség van a nyilvános nyomásgyakorlásra a helyzet megoldásához; harmadrészt pedig a szerződésszegés nagyobb jelentőségűnek bizonyult, minthogy afölött csak úgy szemet hunyjanak. Mindezekon felül Nikolai Sokov és Miles Pomper úgy érvelt, hogy a szövetségesek aggodalmi (különösen a Balti államok esetében), illetve az amerikai belpolitika (lehetőség a Kongresszus számára, hogy Obama elnök fegyverzetkorlátozási politikájának gátat szabjon) szintén hozzájárult ahhoz, hogy az INF-szerződéssel kapcsolatos aggályok nyilvánosságra kerüljenek.²⁰

Az Egyesült Államok először a 2014. júliusi külügyi jelentésében vádolta meg hivatalosan Oroszországot, majd a 2015. júniusi jelentésében megismételte aggodalmait.²¹ Annak ellenére ugyanakkor, hogy Washington nyíltan konfrontálódott Moszkvával, még mindig rengeteg megválaszolatlan kérdés van. A Külügy jelentésének nyilvános verziója például nem részletezte, hogy melyik orosz rendszer az amerikai aggodalmak alapja; nem tudjuk azt sem, hogy Oroszország hadrendbe kívánja-e állítani a rendszert, vagy csak egy technikai szerződésszegésről volt szó; nem tudunk semmit

¹⁸ Uo.

¹⁹ Nikolai SOKOV, Miles A. POMPER: *Is Russia Violating the INF Treaty?*, [online], 2014. 02. 11. Forrás: The National Interest [2016. 01. 02.]

²⁰ Uo.

²¹ US State Department: *Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments*, [online], 2015. 06. 05. Forrás: State.gov [2016. 01. 02.]

a Pentagon helyzetértékeléséről az orosz szerződészegés katonai jelentőségét illetően; és az sem világos, hogy a szerződészegés egy hagyományos fegyverek hordozására alkalmas rendszer kapcsán, vagy egy nukleáris rendszer kapcsán történt. Habár e tekintetben Ashton Carter védelmi miniszter úgy nyilatkozott a Kongresszus előtt, hogy „*az, hogy Oroszország megszegte az INF-szerződést egybevág a nukleáris fegyverekre való fokozott támaszkodás stratégiájával, mely az Egyesült Államok és a NATO hagyományos fegyverek terén meglévő előnyét kívánja ellensúlyozni*” – ami azt sejteti, hogy egy nukleáris fegyverrendszerrel van szó.²²

Az amerikai aggodalmak tehát már évek óta jelen vannak, de az orosz vádak is visszanyúlnak egészen a 2000-es évek elejéig (az első ilyen vád éppen 2000-ben érkezett az amerikai Héra ballisztikus célrakétával kapcsolatban). Éppen ezért az INF-szerződés felmondását sürgető nyilatkozatok sem új keletűek. Már számos orosz tisztségviselő és maga Putyin elnök is megkérdőjelezte a szerződés előnyeit, és 2003 óta több ízben fogalmaztak meg érveket amellett, hogy fel kellene mondani a megállapodást.²³ Mindez pedig valószínűleg erős belső támogatást élvezne Oroszországon belül.²⁴ A Kreml használhatná precedensként az ABM-szerződés felrúgását a Bush-adminisztráció által, és hibáztathatná az Egyesült Államokat a fegyverzetkorlátozási folyamat megrekesztéséért, hidegháborús maradványként azonosítva az INF-szerződést, melynek fenntartása nem szolgálja tovább az orosz nemzetbiztonsági érdekeket.

Az INF-szerződés felmondásával kapcsolatos érvek amerikai oldalon is jelen vannak már egy ideje. A korábbi védelmi miniszter, Donald Rumsfeld 2005-ben tett egy megjegyzést, melyben azt mondta, hogy nem bánná, ha az Egyesült Államok felrúgná az INF-szerződést (habár ez nem igazán lelt támogatásra a Bush-adminisztráció többi tagjánál).²⁵ A szerződés felmondása mellett érvelők előszeretettel hangoztatják az oroszok problémás fegyverzetkorlátozási „bizonyítványát” és egyre agresszívebb viselkedését (az amerikaiak szerint az Orosz Föderáció jelenleg is megsérti az 1991-es Elnöki Nukleáris Kezdeményezéseket – PNI, a Küszöbszerződést – TTBT, az Átfogó Atomcsend Szerződést – CTBT, a Biológiai és Toxin Fegyver Tilalmi Egyezményt – BTWC, a Nyitott Égbolt Szerződést – OS, a Vegyifegyver Tilalmi Egyezményt – CWC, illetve az Európai Hagyományos Fegyveres Erőkről szóló Szerződést – CFE).²⁶ Mindezek ellenére a fegyverzetkorlátozási megállapodások gyakorlati megvalósítása alapvetően mégis sikertörténetnek tekinthető.²⁷ A héják érvelésével ellentétben, az Obama-adminisztráció nagyon is komolyan veszi a szerződések betartásának kérdését. Az Obama előtti kormányok két ciklus alatt mindössze két jelentést készítettek a fegyverzetkorlátozási szerződések gyakorlati megvalósításáról, míg ebben az adminisztrációban 2009 óta a Külügyminisztérium már összesen hat ilyen jelentést készített el.²⁸ Ráadásul az adminisztráció hivatalnokai több alkalommal megerősítették, hogy az Egyesült Államok elkötelezett marad az INF-szerződés megmentése és az oroszok visszatérítése mellett a szerződéses kötelezettségeik betartásához.²⁹

Tulajdonképpen mind az Egyesült Államok, mind Oroszország profitálhat a kialakult válságból, amennyiben ezt a helyzetet arra használják ki, hogy modernizálják a megállapodást, tisztázva több olyan vitatott kérdést, melyek az

²² Ashton CARTER: [United States Senate Committee on Armed Services: Advance Policy Questions for the Honorable Ashton Carter Nominee to be Secretary of Defense](#), [online], 2015. 02. 04. Forrás: [Armed-services.senate.gov](#) [2016. 01. 02.]

²³ Evgeny BUZHINSKY: *Does the INF Treaty Have a Future?*, *Security Index: A Russian Journal on International Security*, 20. évf., 2014/2, 89-93. o. Avis BOHLEN, William BURNS, Steven PIFER, John WOODWORTH: [The Treaty on Intermediate-Range Nuclear Forces: History and lessons Learned](#), [online], 2012. 12. 09., 22. o. Forrás: [Brookings Arms Control Series Paper](#) [2016. 01. 02.]

²⁴ Alexei ARBATOV: [The INF Treaty and Beyond: Where Does Arms Control Go from Here?](#), [online], 2015. 03. 24., 6. o. Forrás: [Carnegie Endowment for International Peace: Carnegie International Nuclear Policy Conference 2015 Transcript](#) [2016. 01. 02.]

²⁵ Jeffrey LEWIS: [An Intercontinental Ballistic Missile by any Other Name](#), [online], 2014. 04. 25. Forrás: [Foreign Policy Magazine](#) [2016. 01. 02.]

²⁶ Brian P. MCKEON: [Honorable Brian P. McKeon Principal Deputy Under Secretary of Defense for Policy before the House Committee on Armed Services Subcommittee on Strategic Forces and Committee on Foreign Affairs Subcommittee on Terrorism, Non-Proliferation, and Trade](#), [online], 2014. 12. 10. Forrás: [House.gov](#) [2016. 01. 02.]

Franklin MILLER: [The INF Treaty and Beyond: Where Does Arms Control Go from Here?](#), [online], 2015. 03. 24., 8. o. Forrás: [Carnegie Endowment for International Peace: Carnegie International Nuclear Policy Conference 2015 Transcript](#) [2016. 01. 02.]

²⁷ Tom Z. COLLINA, Daryl G. KIMBALL: [Russia Should Uphold Its INF Treaty Commitments](#), [online], 2014. 05. 23. Forrás: [Arms Control Association Issue Brief](#) [2016. 01. 02.]

²⁸ Kingston REIF: [Russian Arms Treaty Still Worth It](#), [online], 2014. 08. 26. Forrás: [The Wall Street Journal](#) [2016. 01. 02.]

²⁹ Rose E. GOTTEMOELLER: [Rose E. Gottemoeller Under Secretary of Arms Control and International Security Testimony before the House Committee on Armed Services Subcommittee on Strategic Forces and Committee on Foreign Affairs Subcommittee on Terrorism, Non-Proliferation, and Trade](#), [online], 2014. 12. 10. Forrás: [House.gov](#) [2016. 01. 02.]

1980-as években még nem voltak relevánsak, napjaink technológiai fejlődésével azonban további értelmezésre szorulnak.

Az INF-szerződés modernizációja

Jelenleg a fegyverzetkorlátozási rezsimek általában véve komoly bajban vannak, és az elmúlt évek során több szerződés áldozatul esett a geopolitikai feszültségeknek. Ebben a tekintetben az INF csak egy tünete a problémának és nem a gyökere. A fegyverzetkorlátozás megrekedésével ugyanakkor még fontosabb a fennmaradó rendszerek megmentése. Éppen ezért Washington és Moszkva hasznot húzhatna az INF jelenlegi válságából és arra használhatná a helyzetet, hogy modernizálja a szerződést.

Amikor a szerződést aláírták, a felek úgy döntöttek, hogy szemet hunynak pár technikai probléma felett a nagyobb „jó” elérése érdekében. Emiatt még ma is vannak olyan szürke területek és koncepcionális problémák a szerződés rendelkezéseinek értelmezésében, melyek a jelenlegi válságban is megmutatkoztak. Ráadásul a szerződés nem tartalmaz számos olyan technológiát, melyek az 1980-as években még nem léteztek, napjainkban ugyanakkor belekerülhetnének a megállapodásba.

Az egyik ilyen probléma a robotrepülőgépek hatótávolságának meghatározása. A robotrepülőgépeket általában véve nehéz kategorizálni. A repülési pálya nem lineáris, és mivel útvonaluk az első azonosítási ponttól a terep domborzatát követi, repülési idejük egy jelentős részét azzal tölthetik, hogy ide-oda cikáznak, vagy nagyobb akadályokat oldalirányból kerülgetnek.³⁰ Az INF-szerződés szerint a robotrepülőgépek hatótávolsága „az a maximum távolság, amelyet a repülőgép szabvány üzemmódban képes megtenni az üzemanyagának teljes felhasználásáig, az indítási ponttól a becsapódási pontig a repülési útvonal földfelszínhez való igazítása mellett.”³¹ Habár az Egyesült Államok szerette volna pontosítani ezt a definíciót, Oroszország ez idáig nem volt erre hajlandó.

Ahogy az már korábban is említésre került, az INF megszegése kapcsán az egyik elmélet egy új tengeri indítású robotrepülőgépre vonatkozott. A nukleáris fegyverekkel ellátott tengeri indítású robotrepülőgépek kategóriája egy fontos hiányzó elem a szerződésből. Az INF általában véve engedi a közép-hatótávolságú SLCM-ek telepítését, és a VII. cikkely értelmében ezeket szárazföldi telepítésű indító-berendezésekből lehet is tesztelni, amennyiben ezek rögzítettek, és csak ezt a célt szolgálják. Habár az INF nem foglalja magába ezeket a rendszereket, az 1991-1992-es Elnöki Nukleáris Kezdeményezésekben az Egyesült Államok és Oroszország megállapodott arról, hogy felszámolja a hajóról indítható nukleáris fegyverekkel ellátott robotrepülőgépeket, és a vadász tengeralattjáróról indítható nukleáris fegyvereket hordozó robotrepülőgépeket.³² Ezeknek a vállalásoknak a gyakorlati megvalósítása ugyanakkor még mindig kétséges, és egyes orosz vadász tengeralattjárók vélhetően még mindig hordoznak nukleáris fejjel ellátott robotrepülőgépeket.³³

Ha az Egyesült Államok és Oroszország úgy dönt, hogy megmenti az INF-szerződést, akkor ezt az alkalmat lehetne arra is használni, hogy a robotrepülőgépek hatótávolságával kapcsolatos dilemmákat rendezzék, és őszinte párbeszédet folytassanak az Elnöki Nukleáris Kezdeményezésekről, illetve a nukleáris fejjel ellátott tengeri indítású robotrepülőgépek jövőjéről.

A harmadik terület, ahol Washington és Moszkva új életet vihetne az INF-szerződésbe a felfegyverzett pilóta nélküli repülőgépek kérdése. Habár a pilóta nélküli repülőgépek megfelelnek a robotrepülőgépek bizonyos kritériumainak, de fontos különbséget jelent, hogy ezek a távolról irányított repülőgépek visszahívhatóak, és nem semmisülnek meg, miután elérik célpontjukat – ezért nem tartoznak az INF hatálya alá.³⁴ Oroszország ugyanakkor azzal vádolta meg az Egyesült Államokat, hogy ezekkel a fegyverekkel megsérti az INF-szerződést. Az új technológiai vívmányoknak köszönhetően ezeknek a pilóta nélküli repülőgépeknek megnőtt a hatótávolsága és megjelentek a felfegyverzett változataik

³⁰ LEWIS: *An Intercontinental Ballistic Missile by any Other Name*, i. m.

³¹ INF Treaty: [Treaty Between The United States Of America And The Union Of Soviet Socialist Republics On The Elimination Of Their Intermediate-Range And Shorter-Range Missiles \(INF Treaty\)](#), [online], 1987. 12. 08. Forrás: State.gov [2016. 01. 02.]

³² Thielmann, Greg: [Nuclear Cruise Missiles: Asset or Liability?](#), [online], 2015. 03. 05. Forrás: Arms Control Association – Threat Assessment Brief [2016. 01. 02.]

³³ MILLER: i. m.

³⁴ Penza News: [US-Russia Diplomatic Controversy Surrounding INF Treaty Requires Dialogue – Analysis](#), [online], 2014. 08. 15. Forrás: Penzanews.ru [2016. 01. 02.]

Stratégiai Védelmi Kutatóközpont

ELEMZÉSEK 2016/1.

is.³⁵ Ha tehát Oroszország valóban aggódik emiatt a fegyverkategória miatt, akkor nyomást gyakorolhatna az Egyesült Államokra a párbeszéd megkezdésére.

Az utolsó terület, ahol a felek modernizálhatnák az INF-szerződést a verifikáció és a megvalósítás. Az 1980-as években az INF úttörő volt abból a szempontból, hogy példa nélküli helyszíni ellenőrzéseket tett lehetővé egyes kijelölt rakéták és létesítmények esetében. Az INF hatálya alá eső fegyvereket 1991-re leszerelték, és az ellenőrzések 2001-ben befejeződtek, a megállapodás szövegének megfelelően.³⁶ Bizonyos ellenőrzési mechanizmusoknak az újbóli életre hívása ugyanakkor szükségesnek tűnik a felmerült dilemmák kezeléséhez. Ráadásul ez erősíthetné a szerződés gyakorlati megvalósítását, tisztázhatná a jelenlegi és megelőzhetné a jövőbeli technikai félreértéseket, illetve nagyobb bizalmat eredményezhetne a felek között.

Összességében tehát számos olyan terület van, ahol az INF-szerződést meg lehetne erősíteni, és a problémákat el lehetne simítani. Ezért ha Washington és Moszkva a diplomáciai megoldás mellett teszi le a voksát, akkor használhatnák arra is a válságot, hogy újranyissák a tárgyalásokat és kiegészítsék a szerződést oly módon, mely jobban szolgálná mind az Egyesült Államok, mind Oroszország érdekeit.

³⁵ Greg THIELMANN: [Moving Beyond INF Treaty Compliance Issues](#), [online], 2014. 09. 05. Forrás: Arms Control Association [2016. 01. 02.]

³⁶ Bennett RAMBERG: [A failing nuclear treaty with Russia shows the right way to deal with Iran](#), [online], 2015. 07. 02. Forrás: Reuters.com [2016. 01. 02.]

Stratégiai Védelmi Kutatóközpont ELEMZÉSEK 2016/1.

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta a Kutatóközpont munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelenítő időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: Nemzeti Köszolgálati Egyetem

Szerkesztés és tördelés:
Bazsó Márton, Csiki Tamás

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

2012- : NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)

2011-2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

2007-2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)

2003-2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Péczeli Anna, 2016

© Nemzeti Köszolgálati Egyetem, 2016